

Helena Pietrzak

Ogólnopolskie sympozjum kanonistów na temat : znaczenia przemówień papieskich do Roty Rzymskiej dla doktryny kanonistycznej i orzecznictwa kościelnego w sprawach małżeńskich

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 51/1-2, 273-279

2008

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

**OGÓLNOPOLSKIE SYMPOZJUM KANONISTÓW
NA TEMAT: ZNACZENIA PRZEMÓWIEN PAPIESKICH
DO ROTY RZYMSKIEJ DLA DOKTRYNY KANONISTYCZNEJ
I ORZECZNICTWA KOŚCIELNEGO
W SPRAWACH MAŁŻEŃSKICH**

Dnia 17 października 2007 roku w Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie odbyło się ogólnopolskie sympozjum kanonistów pt. *Znaczenie przemówień papieskich do Roty Rzymskiej dla doktryny kanonistycznej i orzecznictwa kościelnego w sprawach małżeńskich*, zorganizowane przez Katedrę Kościelnego Prawa Małżeńskiego i Rodzinnego Wydziału Prawa Kanonicznego UKSW, której kierownikiem jest – ks. prof. dr hab. Wojciech Góralski.

W imieniu organizatorów, uczestników sympozjum powitał ks. prof. dr hab. Józef Wroczeński Dziekan Wydziału Prawa Kanonicznego UKSW, który w słowie wstępnym odniósł się do tematu konferencji, który jak podkreślił, nawiązuje do ubiegłorocznej konferencji zorganizowanej przez Wydział dla uczczenia pamięci Sługi Bożego Jana Pawła II w pierwszą rocznicę śmierci, nt.: *Wpływu Jana Pawła II na orzecznictwo sądów kościelnych w sprawach małżeńskich*. Jak dalej Ksiądz Dziekan stwierdził, również rozpoczynające się sympozjum, ma na celu – spojrzenie na zasługi kilku biskupów rzymskich. Jednakże, z uwagi na czasokres trwającego pontyfikatu oraz zasługi Jana Pawła II w tym zakresie, Jego wkład w podejmowaną problematykę, będzie wiodącym przedmiotem prelekcji, co wprost wynika także z tytułu ostatniego referatu: *Prawo do obrony w przemówieniach Jana Pawła II*.

Następnie Ksiądz Dziekan wyraził radość z obecności tylu znakomitych Gości i serdecznie powitał: prof. dra hab. Tadeusza Klimskiego Prorektora UKSW; ks. infułata dra Grzegorza Erlebacha audytora Roty Rzymskiej; ks. prof. dra hab. Wiesława Wenza Prorektora PWT z Wrocławia; ks. prof. dra hab. Henryka Misztala z KUL-u; ks. prof. dra hab. Piotra Stanisza z KUL-u; ks. prof. dra hab. Ryszarda Szytchmiera z UWM w Olsztynie; ks. prof. dr hab. Tomasza Rozkruta z PAT-u; Prelegentów Wydziału: ks. prof. dra hab. Remigiusza Sobańskiego (UKSW, UŚ), ks. prof. dra hab. Wojciecha Góralskiego, ks. prof. dra hab. Grzegorza Leszczyńskiego oraz ks. prof. dra hab. Henryka Stawniaka – Prodziekana Wydziału Prawa Kanonicznego UKSW. Gorąco również powitał w progach

uczelnii wykładowców prawa kanonicznego wyższych seminariów duchownych, Księża Oficjałów i wszystkich pracowników sądów biskupich w Polsce oraz pracowników kurii diecezjalnych i prowincjalnych. W sposób szczególnie Ksiądz Dziekan powitał – ks. prałata dra Stefana Koźnika oficjała Metropolitalnego Sądu Warszawskiego oraz ks. prałata dra Mariana Rolę wiceoficjała Metropolitalnego Sądu Warszawskiego. Gorące słowa powitania skierował również do wszystkich wykładowców Wydziału Prawa Kanonicznego UKSW, a także studentów. Ksiądz Dziekan na zakończenie swego powitania życzył wszystkim uczestnikom owocnego spotkania i miłego pobytu w UKSW, poprosił następnie Pana Prorektora UKSW o uroczyste otwarcie sympozjum.

W imieniu Jego Magnificencji oraz kolegium rektorskiego – Prorektor UKSW prof. dr hab. Tadeusz Klimski powitał wszystkich uczestników oraz dokonał uroczystego otwarcia sympozjum. W słowie wstępnym Pan Prorektor podkreślił, że tradycja organizowania konferencji naukowych, jest nie tylko doniosłym wydarzeniem dla Uniwersytetu, ale przede wszystkim przyczynia się do rozwoju dyscypliny naukowej. Tym bardziej, że Wydział Prawa Kanonicznego jest jednym z najstarszych wydziałów na UKSW i posiada bardzo bogatą tradycję w inicjowaniu podobnych spotkań naukowych. Stąd też, jak podkreślił, ma przekonanie, że bogata problematyka poruszana przez papieża minionego stulecia w dorocznych spotkaniach z audytorami Roty Rzymskiej i z pozostałymi jej pracownikami, stanowi interesujący przedmiot eksploracji naukowej. Pozostaje ponadto, znaczącym źródłem wykładni i szeregu norm prawa kanonicznego, głównie małżeńskiego, tak materialnego, jak i procesowego. Ten szczególnie wyraz *magisterium* papieskiego jest nieocenioną pomocą dla orzecznictwa kościelnego wszystkich istotnych jurysdykcji.

Konkludując Pan Prorektor życzył wszystkim uczestnikom owocnych obrad nad zgłębianiem myśli papieskich, szczególnie w kontekście wkładu Jana Pawła II w doktrynę i orzecznictwo kościelne. Wyraził nadzieję, że problematyka spotkania przyczyni się do dalszego rozwoju dyscypliny kanonicznej i ubogaci miły pobyt w UKSW.

Następnie Dziekan Wydziału – ks. prof. dr hab. Józef Wroczeński poprosił ks. prof. dra hab. Ryszarda Szytchmilera z UWM w Olsztynie o ukonstytuowanie prezydium konferencji i przewodniczenie obradom. Po oficjalnym rozpoczęciu, przewodniczący pierwszej sesji zaprosił do stołu prezydiального prelegentów: ks. infułata dra Grzegorza Erlebacha (audytora Roty Rzymskiej) oraz ks. prof. dra hab. Remigiusza Sobańskiego (UKSW, UŚ).

Pierwszy referat pt. *Iudex ius dicit? Wybrane kwestie o funkcji Roty Rzymskiej na podstawie przemówień dziekanów do papieża*, wygłosił ks. infułat dr Grzegorz Erlebach audytor Roty Rzymskiej, który przybliżył problematykę wpływu

przemówień dziekanów Roty Rzymskiej na doktrynę i orzecznictwo kościelne. Wyjaśnił w krótkiej charakterystyce, iż przemówienia poszczególnych dziekanów Roty Rzymskiej, mające różnorodną formę, wpływały inicjująco lub stymulująco na orzecznictwo. Dokonał porównania przemówień dziekanów Roty Rzymskiej z lat 30-tych, 40-tych XX wieku wobec przemówień posoborowych. Podkreślił głębsze, bo fundamentalne studium rotalne, szczególnie wobec spraw małżeńskich. W drugiej części referatu odniósł się do nowych postulatów, kwestii interpretacji prawa i wreszcie komputeryzacji Roty Rzymskiej, co w Jego przekonaniu, usprawni i przyspieszy postępowania procesowe.

Drugi referat na temat: *Entelechia prawa w kanonicznym procesie o nieważność małżeństwa w świetle przemówień Piusa XII*, wygłosił ks. prof. dr hab. Remigiusz Sobański, który ukazał złożoność problematyki pojmowania prawdy w kontekście procesu spornego. W jego pierwszej części, Ksiądz Profesor zestawiał pojmowanie prawdy formalnej i materialnej w kontekście celu procesu. Odnosząc się do wskazań papieża Piusa XII, przypomniał znaczenie prawdy obiektywnej, opartej na zdrowym rozsądku sędziego. Orzeczenie nieważności małżeństwa, jak dalej Prelegent zaznaczył, nie może być prawnym zaspokojeniem żądań stron procesowych. W konkluzji swoich rozważań, stwierdził, że w orzeczeniach sądów kościelnych winna dojść do głosu prawda o nierozzerwalności małżeństwa, gdyż poddanie tej prawdy w wątpliwość, podważa podstawy katolickiej nauki o małżeństwie.

Przewodniczący pierwszej sesji ks. prof. dr hab. Ryszard Sztynchmiller z UWM w Olsztynie podziękował obu Prelegentom za wygłoszenie referatów.

Następnie ks. prof. dr hab. Józef Wroceński Dziekan Wydziału Prawa Kanonicznego UKSW zarządził przerwę i w imieniu organizatorów konferencji zaprosił uczestników na obiad. Po przerwie, przewodniczący pierwszej sesji ks. prof. dr hab. Ryszard Sztynchmiller otworzył dyskusję.

Jako pierwszy głos zabrał ks. prof. dr hab. Józef Wroceński Dziekan Wydziału Prawa Kanonicznego UKSW, który w swej wypowiedzi odniósł się do działalności i charakteru prawotwórczego Roty Rzymskiej. Następnie skierował pytanie do Prelegenta, ks. infulata dra Grzegorza Erlebacha: „czy w przeanalizowanych przemówieniach dziekanów Roty Rzymskiej do papieży, przeważały elementy prawotwórcze, czy raczej grzecznościowe”? Udzielając odpowiedzi Prelegent podkreślił, że nie wszystkie alokucje dziekanów należy traktować jednakowo. W latach 30-tych, 40-tych XX wieku miały one charakter raczej sprawozdawczy, a po 1959 roku przyjęły formę kurtuazyjną. Z kolei po Soborze Watykańskim II można mówić o charakterze inicjującym, prawotwórczym. Na zakończenie swej wypowiedzi podkreślił, że po spotkaniu z papieżami, poszczególni dziekani są przyjmowani przez sekretarza stanu, z którym omawiają przedłożone zagadnienia. Można zatem przyjąć, że właśnie na takich spotkaniach kierowana

jest wprost prośba do dziekana Roty o konsultacje w tworzeniu norm. Efektem takich spotkań jest np. Instrukcja *Dignitas connubii* z 2005 r. Z kolei ks. prof. dr hab. Ryszard Sztuchmiller uwzględnił w swej wypowiedzi funkcję korygującą Roty Rzymskiej, czego najlepszym przykładem, jak podkreślił, jest wpływ Roty na kryteria interpretacyjne i analizę normy kanonu 1095 KPK. Kolejny głos zabrał ks. prof. dr hab. Henryk Misztal, który poruszył kwestię orzekania w sprawach małżeńskich. Dostrzegł aspekt istotny w tym zakresie, a mianowicie osąd oparty na duchowych rozważaniach sędziego kościelnego. Uwzględnił w swej wypowiedzi także trzy stopnie pewności w zakresie spraw kanonizacyjnych. Stąd też, skierował zapytanie do ks. prof. dr hab. Remigiusza Sobańskiego: „czy w kontekście orzecznictwa w sprawach małżeńskich można mówić o stopniach pewności moralnej”? W odpowiedzi Ksiądz Profesor stwierdził, że każda nauka posługuje się różnymi terminami prawdy. Podobnie teologia, uwzględnia różne stopnie pewności teologicznej. Jednakże w odniesieniu do spraw o nieważność małżeństwa, sędzia musi mieć pewność moralną, która nie dopuszcza stopniowania. A więc, orzekający sędzia musi tę pewność osiągnąć, czyli wewnętrzne przekonanie np. o winie. Zdaniem Księdza Profesora, wynika to z właściwej oceny, popartej zdrowym rozsądkiem i zmysłem wiary. Jest to sprawność, którą sędzia nabywa poprzez wieloletnią praktykę. Do kontekstu wypowiedzi włączył się ponownie ks. prof. dr hab. Henryk Misztal, który postawił kolejne pytanie, a mianowicie: „czy istnieje w zakresie orzekania w sprawach małżeńskich tzw. motyw przeważający, który daje sędziemu bezwarunkową pewność”? Ks. prof. dr hab. Remigiusz Sobański jednoznacznie stwierdził, że w zakresie orzekania w sprawach małżeńskich, terminu tego nie spotkał. Jednakże istnieje hipotetyczna możliwość jego stosowania w zakresie wykładni kanonu 1095 n. 2 KPK, nie zaś w odniesieniu do kanonu 1095 n. 3 KPK. Do wypowiedzi Dyskutanta krótko odniósł się ks. prof. dr hab. Ryszard Sztuchmiller, który jednoznacznie stwierdził, że tzw. motyw przeważający uwzględnia się przy orzekaniu z tytułu symulacji. Z kolei ks. infułat dr Grzegorz Erlebach zaznaczył, że odnośnie orzekania w sprawach o symulację, Rota Rzymska wypracowała szereg kryteriów, stosowanych dziś jako dziedzictwo powszechne. Pierwsze kryterium dotyczy oceny woli i jej przedmiotu. W orzecznictwie uwzględnia się także przyczynę wykluczenia, którą konfrontuje się z przyczyną przeważającą – jako tzw. kryterium pomocnicze. Drugi aspekt dotyczy pośrednio motywu przeważającego, poprzez pogłębioną refleksję przed podjęciem decyzji. Zauważył jednak, że na tym etapie musi nastąpić racjonalizacja motywów, która od sędziego wymaga pogłębionej medytacji nad aktami sprawy. Takie rozważania powinien, zdaniem Dyskutanta, przeprowadzić każdy sędzia przed sesją wyrokową, ponieważ już sam wyrok stanowi racjonalizację podjętych decyzji. Do dyskusji włączył się również ks.

prof. dr hab. Wojciech Góralski i zapytał: „czy powszechnie stosowane rozróżnienie na *causa symulandi i contrahendi* jest słuszne”? Ks. infułat dr Grzegorz Erlebach odnosząc się do określonego problemu, stwierdził, że jest to rozróżnienie właściwe i uzasadnione. Co więcej, służy w zakresie procesowym jako narzędzie pomocnicze. Głos w dyskusji zabrał również ks. prof. dr hab. Tomasz Rozkrut (PAT), który podziękował ks. infułatowi dr Grzegorzowi Erlebachowi za praktyczne ukazanie wartości doktrynalnych w przemówieniach dziekanów Roty Rzymskiej i poprosił Prelegenta o kilka zdań na temat techniki powstawania przemówień dziekanów Roty Rzymskiej. Udzielając odpowiedzi ks. infułat dr Grzegorz Erlebach podkreślił, że oficjalnych konsultacji w sprawie przemówień nie ma. Natomiast nie ulega wątpliwości, że przed audiencją u papieża, dziekan zwraca się w tej sprawie do Sekretariatu Stanu. W tym właśnie momencie należy upatrywać ewentualne konsultacje, czy propozycje wpływające na ostateczną formę przemówień dziekanów Roty Rzymskiej.

Drugiej sesji, popołudniowej przewodniczył ks. prof. dr hab. Henryk Stawniak Prodziekan Wydziału Prawa Kanonicznego UKSW. Pierwszy referat, podczas tej sesji, zatytułowany: *Urząd obrońcy węzła małżeńskiego w świetle przemówień papieża w latach 1939-2007*, wygłosił ks. prof. dr hab. Wojciech Góralski (UKSW). Omawiając zagadnienie dotyczące zadań i funkcji obrońcy węzła, wskazał jego miejsce w poszukiwaniu prawdy obiektywnej. Następnie przytoczył poszczególne cele działań obrońcy, określane w przemówieniach przez papieża w latach 1939-2007. Obrońca węzła małżeńskiego powinien, zdaniem Prelegenta, wykorzystać wszelkie możliwe sposoby i środki, które dla tego urzędu przewiduje prawo. Powinien to czynić, jako obrońca prawdy o małżeństwie, a ponadto jako ten, który wypełniając swój urząd rzetelnie i właściwie staje się częścią złożonego procesu odkrywania prawdy obiektywnej.

Ostatni referat pt. *Prawo do obrony w przemówieniach Jana Pawła II*, wygłosił ks. prof. dr hab. Grzegorz Leszczyński (UKSW). Prelegent wskazał w swoim wystąpieniu na charakter prawa do obrony, poszczególne kryteria sprawiedliwego wyroku oraz sytuacje rezygnacji strony z prawa do obrony. W kontekście wywodów Prelegenta, znalazło się odniesienie do przemówień Jana Pawła II, który wielokrotnie podkreślał, że prawo do obrony jest wyrazem sprawiedliwości i prawdy, a zadaniem Kościoła jest to fundamentalne prawo człowieka chronić.

Następnie przewodniczący drugiej sesji ks. prof. dr hab. Henryk Stawniak podziękował obu Prelegentom za wygłoszenie referatów i otworzył dyskusję. Jako pierwszy także, w krótkiej refleksji odniósł się do zderzenia niezdolności do zawarcia małżeństwa z jej wartością optymalną. W Jego przekonaniu obrońca węzła nie artykułuje wyraźnie tej kwestii w swych uwagach. Stąd też, sędzia wydając wyrok uwzględnia optymalne wymogi stawiane nupturientom. Do tej refleksji odniósł się

ks. prof. dr hab. Wojciech Góralski, który podkreślił, że w zamyśle Stwórcy, każda osoba posiada zdolność do zawarcia małżeństwa. Niewątpliwie, jak dalej podkreślił, Bóg wymaga tzw. minimum, a nie optymalnej, ponadprzeciętnej zdolności. Stąd też, obrońca węzła w swych uwagach, uwzględnia jedynie tę zdolność w zakresie minimum. Tylko poważne anomalie mogą go ukierunkować na szerszą i odbiegającą od wspomnianego minimum opinię. Następnie ks. oficjał Lucjan Świto odniósł się do praktyki sądowej, a mianowicie nieważności wyroku z powodu nieopublikowania akt sprawy. Stąd też, skierował pytanie do ks. prof. dra hab. Grzegorza Leszczyńskiego: „czy taki sam skutek, a więc – nieważność, może wynikać z sytuacji, kiedy nie udostępni się uwag stronom”? Odpowiadając Prelegent jednoznacznie stwierdził, że nie udostępnienie uwag stronom nie powoduje nieważności wydanego wyroku. Do kontekstu dyskusji włączył się ks. oficjał Pasternak, który zapytał: „jakie motywy przyczyniają się do nie udostępniania uwag stronom”? Udzielając odpowiedzi ks. prof. dr hab. Grzegorz Leszczyński wskazał kwestie techniczne i praktyczne, jako główne motywy takiego stanu rzeczy. Z kolei ks. infułat dr Grzegorz Erlebach wyliczył kolejno podstawowe elementy prawa do obrony: wezwanie do procesu, prawo do wniesienia środka dowodowego, publikacja akt, faza dyskusyjna, notyfikacja wyroku. Zdaniem Dyskutanta, jeżeli strona zrzeknie się prawa do obrony – co jest jej materialnym prawem, nie można wówczas mówić o nieważności wyroku. Do dyskutowanej kwestii odniósł się również ks. oficjał Gałązka, stwierdzając, że rzadko uwagi nie są udostępniane stronom. Problem dotyczy raczej ich formy, a więc np. krótkich kilku uwag na odwrocie pisma. Następnie powołując się na stosowaną praktykę podpisywania przez strony zobowiązania zakazującego wykorzystywania materiałów poza sądem kościelnym, zapytał: „czy zakaz robienia notatek przez stronę można traktować jako odebranie prawa do obrony”? Zdaniem ks. prof. dra hab. Grzegorza Leszczyńskiego, zakaz robienia notatek przez stronę, nie należy traktować jako odmówienia prawa do obrony. Tym bardziej, jak dodał, że jest to kwestia czysto dyscyplinująca i strona może te notatki zrobić np. po wyjściu z sądu. Do kontekstu dyskusji włączył się również ks. prof. dr hab. Wiesław Kwiior (UKSW), który potwierdził stosowaną praktykę, szczególnie w kontekście kan. 1098 KPK. Zdaniem Księdza Profesora, sędzia może podjąć decyzję o nie publikowaniu pewnych fragmentów dokumentów, z uwagi na ewentualne zgorzenie. Do dyskutowanej kwestii odniósł się także ks. prof. dr hab. Ryszard Sztuchmiller, który podkreślił, że ustawodawca nie określa ściśle prawa do obrony. Znaczenie ma w Jego przekonaniu, istnienie wszystkich etapów i drobnych elementów procesu, które w konsekwencji przyczynią się do właściwego osądu przez sędziego. Takim elementem jest właśnie kwestia robienia notatek przez stronę. Co więcej, zdaniem Księdza Profesora, fakt istnienia prawa do obrony, zależy od całości sprawy i pozytywnej odpowiedzi na pytanie: czy strona podczas procesu w pełni korzystała

z prawa? Głos zabrał ponownie ks. infułat dr Grzegorz Erlebach, który skonstatował dotychczasową dyskusję, stwierdzając, że prawo do obrony wynika z zasady sporności, jako elementu strukturalnego procesu. Stronie to prawo przysługuje, chociaż nie jest zobligowana do korzystania z niego. Niewątpliwie, jak podkreślił, jest to narzędzie dzięki któremu sędzia ma lepsze naświetlenie problemu. Głos w dyskusji zabrał również Dziekan Wydziału Prawa Kanonicznego – ks. prof. dr hab. Józef Wroceński, który krótko skonstatował wcześniejszą dyskusję przedmówcy. W Jego opinii, brak udziału w sprawie adwokata z urzędu, obniża prawo do obrony. Tym bardziej, że strony nie znają praktyki, a zatem nie znają również zakresu realizacji prawa do obrony. Postawił pytanie: „czy obecność adwokata lepiej realizowałaby prawo do obrony”? Ks. prof. dr hab. Grzegorz Leszczyński przyznał, że obligatoryjna obecność adwokata, niewątpliwie zwiększyłaby zakres prawa do obrony. Powołując się na praktykę sądu kościelnego w Łodzi, zaznaczył, że obecnie każda strona procesowa może w pełni korzystać z usług adwokata stałego. Ostatnie dwa pytania postawił p. Marek Niemierski (student V roku WPK), a mianowicie – po pierwsze: „czy obrońca węzła w uwagach musi przeprowadzać obronę, nawet gdy jest przekonany o podstawach do nieważności małżeństwa”? i po drugie: „czy sędzia bada motywy, przyczyny np. wprowadzenia w błąd”? Na pierwsze pytanie odpowiedzi udzielił ks. prof. dr hab. Wojciech Góralski, który zanegował konieczność sztucznego zgłaszania uwag przez obrońcę węzła. Jego zdaniem, jeżeli akta sprawy w pełni przekonują o nieważności małżeństwa, to obrońca węzła może zamieścić uwagę, że w sprawie nie ma nic do zgłoszenia. Tym bardziej, że obrońca węzła nie decyduje o wyroku, tylko przyczynia się do pewności moralnej sędziego. Do drugiego pytania studenta ustosunkował się ks. infułat dr Grzegorz Erlebach, stwierdzając, że poszczególne tytuły mają własne kryteria, metody dowodzenia. Podobnie w kwestii wprowadzenia w błąd, istnieją kluczowe kryteria, a mianowicie: ustalenie czy doszło do wprowadzenia w błąd, ustalenie czy faktycznie osoba została wprowadzona w błąd, czy wprowadzenie w błąd przyczyniło się do zawarcia małżeństwa oraz czy istniał przymiot osoby, który może zakłócić wspólnotę małżeństwa.

Zakończenia i podsumowania obrad konferencji dokonał Dziekan Wydziału Prawa Kanonicznego – ks. prof. dr hab. Józef Wroceński, który wyraził nadzieję, że obrady dobiegającej końca konferencji pozwolą zrealizować dobro wypracowane przez papieży i dziekanów Roty Rzymskiej. Podziękował wszystkim gościom za uczestnictwo, prelegentom za przygotowanie i wygłoszenie referatów, przewodniczącym obu sesji za pogłębienie i ubogacenie tematyki konferencji, pracownikom naukowo-dydaktycznym i studentom za udział w kolejnym ogólnopolskim sympozjum kanonistów.

Helena Pietrzak